



WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

19 listopada 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Jacek Grela (przewodniczący)

SSN Krzysztof Grzesiowski (sprawozdawca)

SSN Agnieszka Jurkowska-Chocyk

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 19 listopada 2024 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej M.S.

od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie

z 5 marca 2021 r., VI ACa 108/20,

w sprawie z powództwa A.S.

przeciwko M.S.

o zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli ewentualnie o zapłatę,

1. oddala skargę kasacyjną,

**2. zasądza od pozwanej na rzecz powoda 5.400 zł (pięć tysięcy
czterysta złotych) tytułem zwrotu kosztów postępowania
kasacyjnego.**

Krzysztof Grzesiowski

Jacek Grela

Agnieszka Jurkowska-Chocyk

UZASADNIENIE

1. Wyrokiem z 30 stycznia 2019 r. Sąd Okręgowy Warszawa – Praga w Warszawie oddalił powództwo A.S. przeciwko M.S. o zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli, ewentualnie o zapłatę i orzekł o kosztach procesu.

2. Wyrokiem z 5 marca 2021 r. na skutek apelacji powoda Sąd Apelacyjny w Warszawie zmienił zaskarżony wyrok w całości w ten sposób, że oddalił powództwo o zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli, a uwzględnił żądanie ewentualne i zasądził od pozwanej na rzecz powoda kwotę 770.000 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 1 listopada 2017 r. do dnia zapłaty.

3. Z ustaleń faktycznych poczynionych przez Sąd Apelacyjny wynika, że strony pozostawały w związku małżeńskim od 1997 r. do 2015 r. W kwietniu 2007 r. rodzice powoda umową darowizny przekazali powodowi nieruchomość, na której znajdowały się dwa budynki mieszkalne. W starszym budynku oznaczonym nr [...] mieszkali rodzice powoda, natomiast w nowym oznaczonym nr [...]A mieszkali strony z dziećmi. 17 grudnia 2009 r. strony zawarły umowę majątkową małżeńską o rozdzielności majątkowej. Tego samego dnia umową darowizny zawartą w formie aktu notarialnego, powód darował pozwanej nieruchomość, którą otrzymał od rodziców. Powyższa decyzja podyktowana była chęcią uratowania małżeństwa. Wyrokiem z 1 sierpnia 2014 r. rozwiązano przez rozwód związek małżeński stron z orzeczeniem wyłącznej winy pozwanej. Orzeczenie uprawomocniło się 19 listopada 2015 r. Pozwana w 2015 r. wszczęła sprawę o wymeldowaniu powoda. Postępowanie zakończyło się decyzją o wymeldowaniu, która na skutek odwołania powoda została uchylona przez Wojewodę [...]. Pozwana w 2015 r. zadeklarowała chęć sprzedaży nieruchomości. Po tej deklaracji między stronami dochodziło do licznych konfliktów odnośnie do przedmiotowej nieruchomości i faktu darowizny. Powód nie chciał, aby jego rodzice zostali pozbawieni miejsca zamieszkania. Powód przeżył załamanie psychiczne, a w lipcu 2015 r. podjął próbę samobójczą uderzając samochodem w barierkę. Pozwana cały czas czyniła starania mające na celu sprzedaż nieruchomości. W tym celu w 2015 r. zamieściła w Internecie ogłoszenie dotyczące sprzedaży nieruchomości. Pozwana w październiku 2015 r. zgłosiła do Wydziału Budownictwa Starostwa Powiatowego w W. rozbiórkę obiektu budowlanego znajdującego się na tej nieruchomości. W dniu

21 kwietnia 2016 r. powód, za pośrednictwem pełnomocnika, skierował do pozwanej pismo zawierające oświadczenie o odwołaniu darowizny z uwagi na rażącą niewdzięczność obdarowanej oraz wezwanie pozwanej do stawiennictwa w kancelarii notarialnej celem podpisania aktu notarialnego przeniesienia własności przedmiotowej nieruchomości na wspólne dzieci stron, z zastrzeżeniem prawa dożywocia na rzecz rodziców powoda. Oświadczenie zostało doręczone pozwanej 25 kwietnia 2016 r. W odpowiedzi pozwana wskazała, że traktuje oświadczenie powoda w przedmiocie odwołania darowizny za całkowicie bezzasadne i bezpodstawne. Umową sprzedaży z 20 lipca 2017 r. pozwana zbyła ostatecznie przedmiot darowizny. W związku z powyższym na początku 2018 r. rodzice powoda wyprowadzili się z domu znajdującego się na tej nieruchomości.

4. Sąd Apelacyjny nie podzielił stanowiska Sądu Okręgowego i na podstawie zgromadzonych dowodów dokonał odmiennych ustaleń faktycznych, które doprowadziły do uwzględnienia żądania (roszczenia) ewentualnego. Zdaniem Sądu Apelacyjnego działania pozwanej zmierzające do pozbawienia osób bliskich darczyńcy (rodziców), starych i schorowanych, miejsca zamieszkania na nieruchomości będącej przedmiotem darowizny, bez zapewnienia im jakiegokolwiek lokalu mieszkalnego, wypełniają przesłankę rażącej niewdzięczności obdarowanego, a odmówienie darczyńcy prawa unicestwienia skutków takiej darowizny kłóciłoby się z elementarnym poczuciem przyzwoitości i sprawiedliwości. W ocenie Sądu Apelacyjnego oświadczenie powoda z 21 kwietnia 2016 r. o odwołaniu darowizny zostało złożone w okresie roku od dnia, w którym dowiedział się o niewdzięczności pozwanej, bowiem pozwana od 2015 r. realizowała plan sprzedaży przedmiotu darowizny poprzez rozpoczęcie procesu wymeldowania powoda, zgłoszenia nieruchomości do rozbiórki oraz wystawienia ogłoszenia o sprzedaży nieruchomości w Internecie

5. Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego wniosła strona pozwana, zaskarżając go w całości, wnosząc o jego uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

6. Skarżący zarzucił naruszenie prawa procesowego, które to uchybienie miało istotny wpływ na wynik sprawy, tj. art. 192 pkt 3 k.p.c. poprzez jego błędne

niezastosowanie w sytuacji, gdy roszczenie ewentualne powinno zostać oddalone z uwagi na zbycie w toku procesu nieruchomości objętej sporem.

7. Skarżący zarzucił również naruszenie prawa materialnego, tj.:

- 1) art. 898 § 1 k.c. w zw. z art. 899 § 3 k.c. poprzez ich błędną wykładnię i uznanie, że dla oceny zasadności powództwa i ustalenia czy obdarowana dopuściła się względem darczyńcy rażącej niewdzięczności, koniecznym jest ustalenie okoliczności, które miały miejsce na długo przed odwołaniem darowizny i o których powód w tamtym czasie miał o nich wiedzę, w sytuacji gdy przyczyną odwołania darowizny mogą być wyłącznie okoliczności, o których darczyńca powziął wiedzę nie wcześniej niż po upływie roku przed złożeniem oświadczenia o odwołaniu darowizny;
- 2) art. 899 § 3 k.c. poprzez jego niezastosowanie i przyjęcie, że okoliczności, które stanowiły podstawę do uwzględnienia powództwa miały miejsce w 2015 r., zatem powód zachował roczny termin dla skutecznego odwołania darowizny składając oświadczenie o jej odwołaniu w 2016 r., w sytuacji gdy Sąd nie podał dokładnej daty, w której powód miał dowiedzieć się o okolicznościach mających stanowić o rażącej niewdzięczności względem niego (co zresztą było niemożliwe z uwagi na fakt, że powód tego nie udowodnił), a wobec braku ustalenia tych okoliczności powództwo powinno zostać oddalone;
- 3) art. 898 § 1 k.c. poprzez jego błędną interpretację i uznanie, że zachowania pozwanej w postaci złożenia wniosku o wymeldowanie powoda z nieruchomości oraz złożenia wniosku o rozbiórkę budynku na nieruchomości stanowiły przejaw rażącej niewdzięczności, w sytuacji gdy odwołanie darowizny na podstawie rażącej niewdzięczności uzasadnia jedynie takie zachowanie obdarowanego, które cechuje się znacznym nasileniem złej woli kierowanej na wyrządzenie darczyńcy krzywdy lub szkody majątkowej, zaś ww. zachowania pozwanej były konsekwencją zachowania powoda, a mianowicie: wniosek o wymeldowanie powoda został złożony z uwagi na fakt, że powód od dłuższego czasu nie mieszkał na nieruchomości i deklarował, że nie zamierza tam wrócić, zaś wniosek o rozbiórkę budynku był podyktowany złośliwym zachowaniem powoda, który wcześniej złożył skargę w Powiatowym Inspektoracie Nadzoru Budowlanego w W. z uwagi na wybudowanie budynku niezgodnie z planem oraz brakiem uzyskania pozwolenia na użytkowanie, zaś

pozwana chciała uniknąć negatywnych konsekwencji w związku z możliwością wszczęcia stosownych postępowań narażających ją na dodatkowe koszty;

4) art. 898 § 1 k.c. poprzez jego błędną interpretację i uznanie, że zachowanie pozwanej w postaci zamiaru sprzedaży nieruchomości stanowiły przejaw rażącej niewdzięczności względem powoda, gdyż ich celem było pozbawienie rodziców powoda domu, albowiem wysokość długu, do którego spłaty zobowiązana była pozwana była wielokrotnie niższa niż wartość nieruchomości, bez jednoczesnego ustalenia ówczesnej sytuacji finansowej w jakiej znajdowała się pozwana, a mianowicie faktu, że pracowała za minimalną pensję krajową, samodzielnie musiała utrzymać i wychować dzieci (powód zerwał kontakt z dziećmi i od tamtego czasu w ogóle nie płaci alimentów), a koszty utrzymania dużego domu znacznie przekraczały jej możliwości finansowe, stąd sprzedaż domu została wymuszona sytuacją w jakiej się znalazła z uwagi na zachowanie powoda, który nie wspierał jej w wychowaniu i utrzymaniu wspólnych dzieci.

8. W odpowiedzi na skargę kasacyjną powód wniósł o oddalenie skargi kasacyjnej oraz zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

9. Na wstępie rozważań należy podkreślić, że podstawą skargi kasacyjnej nie mogą być zarzuty dotyczące ustalenia faktów lub oceny dowodów (art. 398³ § 3 k.p.c.), a Sąd Najwyższy jest związany ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia (art. 398¹³ § 2 k.p.c.). Zakaz ten dotyczy zarówno zarzutów wprost, jak i pośrednio kwestionujących ustalenia faktyczne sądów *meriti* (zob. wyrok SN z 7 czerwca 2024 r., II CSKP 1176/22).

10. Zarzut naruszenia prawa procesowego dotyczył art. 192 pkt. 3 k.p.c. poprzez jego niezastosowanie. Zgodnie ze stanowiskiem Sądu Najwyższego przepis ten co do zasady znajduje zastosowanie w wypadku zbycia nieruchomości w toku sprawy o zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli dotyczącej tej nieruchomości (zob. uchwała SN z 17 czerwca 2010 r., III CZP 38/10). W przypadku dochodzenia przez powoda wyłącznie żądania (roszczenia) głównego dotyczącego zobowiązania pozwanej do złożenia oświadczenia woli o przeniesieniu własności art. 192

pkt. 3 k.p.c. znalazłby zastosowanie i fakt zbycia nieruchomości w trakcie procesu nie stanowiłby przeszkody do uwzględnienia powództwa. Jednakże powód, właśnie z tej przyczyny, zmienił powództwo i ewentualnie domagał się od pozwanej zapłaty kwoty stanowiącej równowartość nieruchomości. W tej sytuacji Sąd Apelacyjny zasadnie rozpoznał żądanie (roszczenie) ewentualne, co było zgodne ze stanowiskiem powoda. W związku z powyższym niezasadny okazał się zarzut kasacyjny dotyczący naruszenia przez Sąd Apelacyjny art. 192 pkt. 3 k.p.c., ponieważ przepis ten nie znajdzie zastosowania w przypadku sformułowania przez powoda żądania ewentualnego na wypadek zbycia nieruchomości w trakcie procesu.

11. Zarzuty naruszenia prawa materialnego dotyczyły wykładni art. 898 oraz art. 899 k.c. i sprowadzały się *de facto* do kwestionowania ustaleń faktycznych dokonanych przez Sąd Apelacyjny. Zasadnicza dla skargi kwestia rażącej niewdzięczności obdarowanego wymaga uprzedniej oceny zgromadzonych w sprawie dowodów, będących podstawą ustaleń faktycznych, a więc jest to kwestia – jak już zostało to wyżej zasygnalizowane - usuwająca się spod kontroli sądu kasacyjnego. O istnieniu lub nieistnieniu podstaw do odwołania darowizny z powodu rażącej niewdzięczności decydują w każdym przypadku konkretne okoliczności faktyczne, a każdy przypadek powinien być rozważany indywidualnie (zob. postanowienie SN z 17 czerwca 2021 r., IV CSK 60/21). Zarzuty skarżącego dotyczące naruszenia prawa materialnego pośrednio nawiązują do ustaleń faktycznych sądu *meriti*, a skarżący stara się w ten sposób podważyć te ustalenia, co jest niedopuszczalne na etapie rozpoznawania skargi kasacyjnej, ponieważ spór o ocenę poszczególnych dowodów i ustalenie stanu faktycznego nie może być przenoszony do postępowania przed Sądem Najwyższym, który jest sądem prawa a nie sądem faktu.

12. W orzecnictwie Sądu Najwyższego ugruntowany jest pogląd, że za rażącą niewdzięczność można uznać pojedyncze zachowanie obdarowanego, jak i sumę tych zachowań w dłuższym okresie zarówno wobec darczyńcy, jak i jego bliskich (zob. wyrok SN z 6 sierpnia 2014 r., I CSK 592/13). Sąd Apelacyjny obszernie uzasadnił, dlaczego uznał zachowanie pozwanej zmierzające do sprzedaży przedmiotu darowizny za rażącą niewdzięczność. Działania pozwanej

dotyczyły nieruchomości zamieszkaney przez rodziców darczyńcy, wskutek czego osoby schorowane, w podeszłym wieku, bliskie darczyńcy, zostały ostatecznie pozbawione dachu nad głową i możliwości dożycia w domu rodzinnym, na nieruchomości, w której zamieszkiwali przez całe swoje życie, a która przed darowizną na rzecz powoda była ich własnością. Jak wynika z ustaleń Sądu Apelacyjnego działania skierowane wobec osób najbliższych darczyńcy w sposób bolesny dotknęły samego powoda, który przeżył załamanie psychiczne i w lipcu 2015r. podjął próbę samobójczą. W ocenie Sądu Najwyższego zamiar sprzedaży przedmiotu darowizny w okolicznościach sprawy został prawidłowo więc zakwalifikowany przez Sąd Apelacyjny jako przejaw rażącej niewdzięczności.

13. Darowizna nie może być odwołana po upływie roku od dnia, w którym uprawniony do odwołania dowiedział się o niewdzięczności obdarowanego. Jak wynika z ustaleń faktycznych Sądu Apelacyjnego powód dowiedział się o tych okolicznościach w 2015 r. (na co wskazuje m.in. decyzja o wymeldowaniu powoda z 27 października 2015 r. oraz zgłoszenie nieruchomości do rozbiórki z 6 października 2015 r.), a oświadczenie o odwołaniu darowizny złożył w dniu 21 kwietnia 2016 r., czyli w ustawowym terminie.

14. W związku z powyższym niezasadne okazały się zarzuty skarżącego dotyczące naruszenia prawa materialnego, skoro Sąd Apelacyjny prawidłowo zinterpretował i właściwie zastosował art. 898 i 899 k.c.

15. W tym stanie rzeczy Sąd Najwyższy, na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c., oddalił skargę kasacyjną. O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono zgodnie z art. 98 § 1 i 3 k.p.c. w zw. z § 2 pkt 7, § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie.

[P.L.]

[l.n]

